

TÜRKİYE'DE KİRAZ ÜRETİMİ VE GELİŞİMİ

Prof. Dr. Ali KÜDEN
Çukurova Üniversitesi

1975 yılında sonuçlanan kiraz çalışması henüz 0900 Ziraat yok

- Araştırma Adı : Yerli ve Yabancı Kiraz-Vişne Çeşitlerinin Seçimi Yayın Yılı : - Yürütücü :Fahrettin ÖZ 1975 Özet :Yerli ve yabancı orijinli 51 kiraz, 7 vişne ve 1 tane de kiraz-vişne melezi arasında 1974 ve 1975 yıllarında hasat periyodu, kalite (meyve iriliği, renk, tat, sertlik), meyve eti/çekirdek sap ağırlığı oranı ve çatlama yüzdeleri dikkate alınarak yapılan seçimde kirazlarda 6 olgunluk haftası ve her hafta için 2-3 çeşit (kalite çeşitlerinin yoğunlaştığı IV. hafta için 7 çeşit) ve 7 çeşit vişne arasında 2 çeşit ümitvar bulunmuştur. Bu çalışma ile bölge şartlarında 10-15 gün gibi kısa bir süre içinde tüketilen kirazların olgunluk süreleri 36 güne uzatılmış olup, her olgunluk haftası için seçilen çeşitler aşağıda olduğu gibidir. Edirne, Turfanda (I. hafta); Starking Hardy Giant, Durova di Cesena ve Vista (II. hafta); Merton Premier, Merton Bigarreau ve Berryessa (III. hafta); Noir de Guben, Selffertil, Van, Bigarreau Napoleon, Bigarreau Gaucher, Noble ve Bella di Pistoia (IV. hafta); Karabodur, Merton Marvel (V. hafta); Merton Late (VI. hafta).

1982 yılında
Yalova Bahçe Kültürleri Merkez
Araştırma Enstitüsü tarafından
Türkiye'nin değişik yerlerinde
kiraz adaptasyon alışması
Denemeleri Kurulmuştur.

Bu çalışmanın bir lokasyonu da POZANTI'DIR
Burada llen meyve irilikleri aşağıda verilmiştir

Çizelge 1. 1982 Yılında Pozantı'ya Dikilen Kiraz Çeşitlerinin
1988-1994 Yıllarında Saptanan Ortalama Meyve İrilikleri (g)

Çeşitler	Ort. Meyve İrilikleri (g)
Akşehir Napolyon	6.90
Bigarreau Gaucher	6.02
Bigarreau Napolyon	6.48
Bing	6.92
Corum	7.89
Early Burlat	6.72
Lambert	6.62
Larian	8.95
Malatya Dalbastı	7.78
Merton Bigarreau	7.10
Merton Late	5.38
Noble	6.54
Noir de Guben	6.15
Ömerli	7.75
Sapıkısa	4.98
Selffertil	8.31
Siyah Gözüme	6.58
S. Hardy Giant	5.60
Stella	7.43
Van	7.27
Vista	5.94
0900 Ziraat	8.02

- Yalova Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü nclğnde (Dr. Fahrettin Z) 1982 yılında başlatılan çalışma ile ülke genelinde;
- 0900 ZİRAAT
- Ve Tozlayıcıları (Lambert, Bigarreau Gaucher ve Starks Gold) Yaygınlaşmaya başlamıştır

KİRAZ' DA SORUNLAR

- 0900 Ziraat çeşidinde bir çok üstün özellikleri yanında kendine verimsizlik, dölleyici sorunu, az tutum ve verim azlığı, genel olarak budamanın yapılmaması,
- Kiraz yetiştiriciliğinde budama konusunda ilk tespitleri Malatya Yeşilyurt kasabasında Prof. Dr. Sinan ETİ hocamızla seminer vermek üzere gittiğimizde 1994 yaptık. Buradaki ağaçlar kesinlikle hiçbir şekilde budanmıyordu. Ağaç yükseklikleri de 10-15 metre gibiydi.
- Biraz araştırınca da ülke genelinde kiraz ağaçlarının budanmadığını tespit edildi.

- O d6nemlerde kiraz konusundaki kaynaklarda da kirazların pek budanmadığı yazılıyordu.
- Sadece Fahrettin 6z'un hazırladığı kiraz- vişne yayınında doruk dalın 6-7 yaşından sonra yukarıdan aşağı, her yıl 1 m. kesilerek ağaç ortasının 3-4 yılda açılması gerektiği yazılıdır.

“Ulukışla ve Pozantı Yayla Köylerinin Ekonomik Düzeylerini Yükseltmede İhracata Yönelik Kiraz Yetiştirme Potansiyelinin Modern Yöntemlerle Geliştirilmesi Entegre Projesi”

- Bu Paket Proje 1995-1996 yıllarında Prof. Dr. Nurettin KAŞKA liderliğinde yürütülmüştür.
- **Bu projede kirazlarda:**
- 1-Döllenme Biyolojisi, Prof. Dr. Sinan Eti, Prof. Dr. Sevgi Paydaş
- 2-Üretim Teknikleri ve yeni çeşitler, Prof. Dr. Ali Küden
- 3-Sulama, Prof. Dr Bahri Çevik
- 4-Bitki koruma, mücadelesi, Prof. Dr. İsmail Karaca
- 5- Derim Sonrası Fizyolojisi Prof. Dr. İ. Tayfun Ağar

T.C.
BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI
MÜSTEŞARLIĞI

ARAŞTIRMA YATIRIM TALEPLERİ BİLGİ FORMU

KURULUŞUN ADI:

Ç.Ü.Ziraat Fakültesi, Bahçe
Bitkileri, Bölümü-ADANA

ARAŞTIRMANIN ADI:

ULUKIŞLA VE POZANTI YAYLA
KÖYLERİNİN EKONOMİK DÜZEYLERİNİ
YÜKSELTMEDE İHRACATA YÖNELİK
KIRAZ YETİŞTİRME POTANSİYELİNİN
MODERN YÖNTEMLERLE GELİŞTİRİLMESİ
ENTEĞRE PROJESİ

BAŞLAMA VE BİTİŞ TARİHİ: OCAK 1995- ARALIK 1998
MALİYETİ: 12 Milyar 595 Milyon TL

ALT PROJE NO.2

ULUKIŞLA VE POZANTI YAYLA
KÖYLERİNDE KIRAZ
YETİŞTİRİCİLİĞİNDE YENİ
YETİŞTİRME TEKNİKLERİ İLE
ÇEŞİT GELİŞTİRME VE
YAYGINLAŞTIRMA ÇALIŞMALARI

Yard.Doç.Dr.Ali KÜDEN

Bu 2 no'lu alt projede

- Yeni kiraz çeşitlerinin adaptasyonu(11 çeşit)
- (Venüs, Sunburst, Summit, Regina, Cordia, Lapins,Telegal, Meckenheimer, Early Rivers, Nev Star, Lamida)
- Kirazlarda budama (verim ve şekil budaması)
- Kirazlarda çeşit seleksiyonu

- 1996 Yılında Paket Proje sonuçları hakkında POZANTI'da yapılan bir panelle üretici ve bazı ihracatçılar ile temsilcilerine bilgi verilmiştir. Panelde proje lideri Prof. Dr. Nurettin KAŞKA başkanlığında
- Döllenme(Prof. Dr. Sinan Eti, Prof. Dr. Sevgi Paydaş),
- Yetiştirme Tekniği(Prof. Dr. Ali Küden),
- Sulama(Prof. Dr Bahri Çevik),
- Hastalık ve zararlı mücadelesi(Prof. Dr. İsmail Karaca),
- Derim sonrası fizyolojisi (Prof. Dr. İ. Tayfun Ağar)
- konuları işlenmiştir.
- Bu faaliyet "ULUSAL KİRAZ ÇALIŞMA GRUBUNUN" ilk provası olmuştur.

Türkiyede Kiraz Ağaçlarında Budamanın STARTI.

- Panel sonrası değişik kiraz bölgelerinden gelen üretici ve ihracat temsilcilerine “Kirazlarda şekil ve verim budaması” hakkında uygulamalı bilgi verilmiştir. Aşağıda yer alan resimlerde Ali Küden ağaçta kiraz budarken yanında asistanı Hatice Gülen(Şu anda Uludağ Üniversitesinde Meyvecilik Profesörü) ve arka planda güneş gözlüklü, beyaz paltolu ihracatçı Yavuz Taner. Fotoğraflar Proje lideri DEĞERLİ HOCAM: Prof. Dr. Nurettin KAŞKA tarafında çekilmiştir.

Pozanti'da kirazlarda Şekil ve verim budaması uygulaması (Ali Küden)

Sultandağı/Afyon

- Aynı ekip kiraz ihracatçısı Yavuz Taner tarafından kiraz alımı yaptığı ve kendisine ait bir yeni kiraz bahçesinin olduğu Sultandağı'na davet edilmiştir(Mart, 1996)
- 1. Gün:Burada eski bir inema salonunda yaklaşık 500 kişilik üretici grubuna 19:00-1:00 saatleri arasında 6 saat süreyle konferans verilmiştir.
- 2. Gün; İhracatçı Yavuz Taner'e ait 8x8 metre mesafelerle yeni dikilmiş örnek kiraz bahçesi gezildi: Bahçe sahibine en azından bahçenin 8x4m.'ye dönüştürmesi önerildi.
- Buradan bize bu bölgede ağaçların çok büyük taç ve gövde oluşturdıkları söylendi ve 10-12m yükseklik ve 50-60cm'lik gövde çapına sahip kiraz ağaçlarının bulunduğu yaşlı bir bahçeye davet edildik(Niçin 8x8m kullandığı bizlere anlatıldı).
- Aynı gün 7-8 yaşındaki bir kiraz bahçesinde araştırmacı ve bölge üreticileri ile gidildi ve tarafımdan buradaki kiraz ağaçlarında verim budaması yapıldı.Üreticilere böylece ağaç taçlarının budama ile sınırlanabileceği anlatıldı.

Budama ile
Ağaç
Boyunun
Sınırlanması
(Çap:75cm.,
Boy:6.5m
Freiburg/Alm
anya

1997 Yılında "Türkiye Ulusal Kiraz Çalışma Grubu" Prof. Dr. Nurettin KAŞKA Başkanlığında Kuruldu

- 1998 Yılı Prof. Dr. Ali KÜDEN tarafından (Kiraz yetiştiriciliği, çeşitler, anaçlar ve budama konusunda) Seri konferanslar düzenlendi
- Afyon/Sultandağı
- Bursa/İznik
- Adana/Saimbeyli
- Kahramanmaraş/Andırın/Çığşar
- Niğde/Ulukışla
- Denizli/Honaz
- Aydın/Sultanhisar
- Malatya Merkez
- Malatya/Yeşilyurt

ZORLUKLAR

- Tüm kiraz yetiştiriciliği ve budama seminerlerinde teknik elman ve üreticilerin ortak görüşü:
- ‘‘Kiraz ağaçları budanmaz, eğer kirazlarda dal kesimi yapılırsa kesilen yerden zamk çıkar ve zamklanan ağaçlar da kesinlikle ölür’’ şeklindeydi
- Bu görüşün kırılması ve üreticilerin ikna edilmesi oldukça zaman almıştır.

1998'' Ülke Ölçeğinde Meyvecilik Geliştirme Entegre Projesi'' (98 K 121060) (Proje lideri Ali Küden)

- **Bu proje kapsamında yeni kiraz çeşitleri aşılansarak fidan olarak dağıtımı yapıldı.**
- Uludağ Üniversitesi Ziraat Fak. Bahçe Bitkileri Bölümü
- Yalova Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü
- Eğirdir Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü
- Malatya Meyvecilik Araştırma İstasyonu
- Ordu Üniversitesi Ziraat Fakültesi
- **Çeşitler: Octavia, Sunburst, Kordia, Regina, Prococe de Bernard, Fercer Arciana , Summit , Lapins, Meckenheimer ve Venüs**
- Entegre proje kapsamında, bu kurumlara çeşitler verilirken denemeleri kendilerinin yapmaları sadece sonuç raporu ve yayınlarda bu çeşitlerin Çukurova Üniversitesi Pozantı Tarımsal Araştırma ve Uygulama Merkezinden (POZMER) temin edildiğinin yazılması koşulu iletilmiştir. Aynı uygulama yeni elma çeşitleri için de yapıldı. Ancak bu güne kadar elma ve kiraz sonuç raporları ve yayınlarında böyle bir kayıt ve ibareye rastlanmamıştır

1998'' Ülke Ölçeğinde Meyvecilik Geliştirme Entegre Projesi'' (Proje lideri Ali Küden)

- Proje kapsamında
- Yeni elma çeşitleri,
- Yeni Kiraz çeşitleri,
- Yeni Kaysı çeşitleri ve
- Yeni Badem çeşitleri

ile ilgili araştırmalar yürütülmüştür.

- Proje Sonuçlarının ve özellikle yeni Elma ve Yeni Kiraz çeşitlerinin tanıtılması Ülke çapında hızla yaygınlaşması Amacıyla Tarım Bakanlığından destek istenmiş, bu destek Ruhi Kadioğlu tarafından sağlamıştır. Bu amaçla 30 ilden 30 Mühendis Tarım Bakanlığı tarafından Pozantı'da görevlendirilmiştir. Katılımcılara elma ve kiraz yanında ek olarak şeftali-nektarin, erik, kaysı, badem, çilek, kivi ve Pekan cevizi ile Bitki Koruma, Ekonomi, sulama, Tarımsal mekanizasyon meyve ağaçlarının(kiraz ve elma) budanmaları konularında Ç.ü.Z.F 'nin 15 öğretim üyesi tarafında 5 gün süreyle Eğitim Programı yapılmıştır. Eğitim Programı bilgileri iki cilt halinde katılımcılara takdim edilmiştir.Katılımcıların tüm masrafları Tarım Bakanlığı ve POZMER tarafından karşılanmıştır.

T.C.
BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI
MÜSTEŞARLIĞI

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
POZANTI TARIMSAL ARAŞTIRMA VE
UYGULAMA MERKEZİ

ÜLKE ÖLÇEĞİNDE MEYVECİLİK
GELİŞTİRME ENTEGRE PROJESİ

EĞİTİM PROGRAMI I

Hazırlayan: Doç. Dr. Ali KÜDEN

Mart-1998
ADANA

POZMER 1998 resimde Prof. Dr. Sevgi Paydaş(Soldan 3.)
Prof. Dr. Ali Küden(Ortada) Prof. Dr. Ayzin Küden(soldan 1.)
ve illerden katılımcı Ziraat Mühendisleri

Yalova ve Eğirdir Kiraz çeşit alışması 1999-2011

- **YERLİ VE YABANCI KİRAZ ÇEŞİTLERİNİN SEÇİMİ (Yayın No: 267)**
- **M. Emin AKÇAY Masum BURAK Mehmet BAŐ H. Cumhur SARISU**
- **Selma ÖZYİĞİT Tuncay ACICAN YuŐa TÜRKEĞ Arzu Ő. ASLIM**
- **Zekiye GÖKSEL Ömer F. KARAMÜRSEL Fatma P. ÖZTÜRK İsmail DEMİRTAŐ**
- **Hakkı KOAL İbrahim GÜR Özlem YÜREKLİ**

Yerli ve Yabancı Kiraz

Çeşitlerinin Seçimi 1999-2011

- Ferbolus
- S.Heart
- Rainer
- Veysel
- Octavia(POZMER)
- Celeste
- No=6
- Mechlain Haimer(Meckenheimer'dir, POZMER)
- Teclovan
- Sunburst(POZMER)
- N.De Meched
- Star
- Kordia(POZMER)
- Belge
- P.De Bernard(POZMER)
- Fercair(Fercer Arciana olmalı, POZMER)
- Summit(POZMER)
- No=4
- Lapins(POZMER)
- Venüs(POZMER)

Modern Kiraz ve Elma Yetiştiriciliği Entegre Porojesi(2004-2007) TBİTAG TOGTAG-3064

TBİTAG

TÜRKİYE BİLİMSSEL VE TEKNOLOJİK ARAŞTIRMA KURUMU
THE SCIENTIFIC AND TECHNOLOGICAL RESEARCH COUNCIL OF TURKEY

Tarım, Ormancılık ve Veterinerlik Araştırma Grubu
Agriculture, Forestry & Veterinary Sciences Research Grant Group

**MODERN KİRAZ VE ELMA YETİŞTİRİCİLİĞİ ENTEGRE
PROJESİ**

PROJE NO: TOGTAG – 3064

Prof. Dr. Ali KÜDEN
Prof. Dr. Ayzın B. KÜDEN
Doç. Dr. Hatice GÜLEN
Ar. Gör. M. Aytağ TMER
Zir. Müh. Ömer SIRIŐ

OCAK 2007
ADANA

Modern Kiraz ve Elma Yetiştiriciliği Entegre Porojesi(2004-2007) TBİTAG TOGTAG-3064(Yürütücü Prof. Dr. Ali Küden)
Bu projede 1993 ve 1994 yıllarında yurtdışında getirilen denemeye alınan(25 çeşit) ve klasik çeşitlerimiz(8 çeşit)

- Regina
- Venüs
- Summit
- Lapins
- Na-478
- Na-474
- Noir de Guben
- Van
- Larian
- Ak. Napoleon
- Toros-5(Seleksiyon)
- Starks Gold
- Octavia
- B. Gaucher
- 0900 Ziraat
- Durono-3
- Tardie de Vignola

- Na-1
- Early Burlat
- Van Compact
- Bing Spur
- Sunburst
- Fercer Arciana
- Meckenheimer
- Hedelfingen
- Nadino
- E. Rivers
- Cordia
- Precoce de Bernard
- Garnet
- Telegal
- Cristobalina
- Namosa
- New Star

KİRAZ ÇEŞİTLERİ KONUSUNDA ÖZEL SEKTÖRÜN ÇALIŞMALARI

- ◉ ALARA: Bodur kiraz anaçların getirmiştir. Önce Gisela-5, daha sonra Gisela 6, Nordwunder kiraz çeşidi.
- ◉ UNİFRUIT: Big Lory, Late Lory
- ◉ Frutaş: Early Lory, Big Lory, Late Lory, Staccato, Sweet Heart, Ferrovia
- ◉ ? Devamı araştırılmaktadır.

Tezler(Ali Küden yönetiminde

- ◉ İMRAK., B. Bazı Kiraz Çeşitlerinin Subtropik İklim Koşullarındaki Performansları Ve Çoklu Dişi Organ Oluşumu Sorununun Çözümüne İlişkin Araştırmalar
- ◉ TAMDOĞAN, T., Kirazlarda Budama Uygulamalarının Karbonhidrat Birikimi Ve Meyve Gözü Oluşumu Üzerine Etkileri
- ◉ Aylin ÖZBİÇERLER
Yeni Kiraz Çeşitlerinde Sık Dikim Ve İspanyol Budama Sisteminin Meyve Verim Ve Kalitesi Üzerine Etkileri
- ◉ Önen, M., 2006. 0900 ZİRAAT Kiraz Çeşidinde GA3, Budama Ve Gölgeleme Uygulamalarının Derim Zamanı Ve Meyve Kalitesi Üzerine Etkilerinin Araştırılması.

Subtropik koşullarda kiraz çeşit adaptasyonu ve fizyoloji alışmalar

- Stella eşidi ile başlanmıştır(1990)
  - 1994'den sonra
  - Lapins
  - Early Van Compact
  - Bing Spur
  - Cristobalina
  - Na-1
  - Sweet Heart
  - Kordia
  - Garnet
  - Brooks
  - Prima Giant
  - Rainier
  - Big lory
  - Larian
  - Precoce de Bernard
  - Celeste
  - Sunburst
  - Tieton
  - Ve 7 yeni çeşit
- alışmalar devam etmektedir. Bu güne kadar Subtropik koşullarda kiraz yetiştiriciliğinde karşılaşılan sorunlar ortaya konmuş olup 2012 yılında başlatılan TAGEM projesi ile de bu sorunların çözümüne yönelik araştırmalar devam etmektedir.

ÖZET (Kiraz ve POZMER)

● İLKLER

- Türkiye genelinde kiraz ağaçlarında verim budanması çalışmaları
- Kiraz ağaçlarında şekil budamaları
- Doruk dallı, Solax,, Spindel, İspanyol çalı sistemi
- 0900 Ziraat'e alternatif yeni kiraz çeşitlerini Ülkemize Hollanda ve Almanya'dan getirilmesi(1993, 1994)
- Subtropik koşullarda kiraz çalışmaları (1990- devamlı) Adana, KKTC

● Tezler ve Projeler

- Kiraz konusunda 1 doktora, 3 Yüksek lisans, 3 DPT VE 1 TÜBİTAK projesi
- Ve kurslar, seminerler, konferanslar
- 1993 yılında yurtdışından getirdiğimiz kiraz çeşitlerinden Regina, Cordia, Lapnis ile Frutaş tarafından getirilen Early Lory ve Sweetheart çeşitlerinin üretiminde artış görülmektedir